

PERMANENTNÁ FORMÁCIA ABSOLVENTOV TEOLOGICKÝCH FAKÚLT

prof. ThDr. Marek Petro, PhD.

PREDMET: Špeciálna morálna teológia – Sociálna náuka Cirkvi (otázky späté najmä so 7. a 8. prikázaním Dekalógu)

TÉMA III: SOCIÁLNE PRIATEĽSTVO – NÁJDENIE SPRÁVNEJ ROVNOVÁHY MEDZI DVOJAKOU MORÁLNOU POVINNOSŤOU: CHRÁNIŤ PRÁVA VLASTNÝCH OBYVATEĽOV A ZARUČIŤ POMOC A PRIJATIE MIGRANTOV

ÚVOD: Encyklika Svätého Otca Františka

Fratelli tutti

Encyklika má zámer podporiť túžbu celého sveta po bratstve a priateľstve uprostred spoločnosti – tzv. „sociálnom priateľstve“. V pozadí je pandémia COVID-19, ktorá – ako prezrádza pápež František – „vtrhla nečakane, práve keď som písal tento list“. Avšak globálna zdravotná krízová situácia ukázala, že „nikto sa nezachráni sám“, a že skutočne nastal čas „snívať ako jedno ľudstvo“, v ktorom sme „všetci bratmi“ (7-8).

V prvej z ôsmich kapitol, ktorá má názov „**Tiene uzavretého sveta**“, sa dokument pozastavuje nad mnohými pokrivenosťami súčasnej doby: manipulácia a deformácia pojmov ako demokracia, sloboda, spravodlivosť; egoizmus a nezájem o spoločné dobro; prevaha trhovej logiky založenej na zisku a kultúra skartovania; nezamestnanosť, rasizmus, chudoba; nerovnosť v právach a ich aberácie ako otroctvo, obchodovanie s ľuďmi, ženy zneuctené a potom nútené na potrat, či obchodovanie s orgánmi (10-24). Ide o globálne problémy, ktoré vyžadujú globálne reagovať, zdôrazňuje pápež a dvíha varovný prst proti „kultúre múrov“, ktorá napomáha mafiám profitujúcim zo strachu a osamelosti (27-28).

Na mnohé tieto tiene však encyklika odpovedá žiarivým príkladom Dobrého Samaritána, ktorému je venovaná druhá kapitola „*Cudzinec na ceste*“. V nej Svätý Otec zdôrazňuje, že v chorej spoločnosti, ktorá sa otáča chrbtom k bolesti, a ktorá je „negramotná“ v starostlivosti o slabých a zraniteľných (64-65), sme všetci povolaní stať sa blížnymi tomu druhému (81), prekonajúc predsudky a osobné záujmy. V skutočnosti sme všetci spoluzodpovední za budovanie spoločnosti, ktorá by vedela začleniť, integrovať a pozdvihnúť toho, kto trpí (77). Láska buduje mosty a my „sme stvorení pre lásku“ (88), dodáva pápež a vyzýva obzvlášť kresťanov, aby rozpoznávali Krista v tvári každého vylúčeného človeka (85).

Princíp schopnosti milovať podľa „univerzálneho rozmeru“ (83) sa preberá aj v tretej kapitole „*Premysliet a vytvárať otvorený svet*“: v nej pápež František vyzýva „vyjsť zo seba samých“, aby sme nachádzali v druhých bytostný rast (88) tým, že sa otvoríme blížnemu v dynamike lásky (caritas), ktorá nás nasmerúva k „univerzálnemu spoločenstvu“ (95). V konečnom dôsledku – ako pripomína encyklika – duchovná výška ľudského života je určovaná láskou, ktorá nás vedie hľadať to, čo je lepšie pre život druhého (92-93). Zmysel pre solidaritu a bratstvo sa rodí v rodinách, ktoré treba chrániť a mať ich v úcte v ich „primárnej a nezastupiteľnej výchovnej misii“ (114).

Právo na dôstojný život nemôže byť nikomu upieraný, potvrdzuje ďalej Svätý Otec, a keďže práva presahujú hranice krajín, nikto nemôže zostať vylúčený, bez ohľadu na to, kde sa narodil (121). V tejto optike pápež žiada tiež myslieť na „etiketu medzinárodných vzťahov“ (126), pretože každá krajina patrí aj cudzincovi a zdroje určitého územia sa nemôžu upierať tomu, kto je v núdzi a pochádza z iného miesta. Prirodzené právo na súkromné vlastníctvo bude teda podľa princípu všeobecného určenia stvorených dobier až druhoradé (120). Špecifický dôraz kladie Encyklika aj na otázku zahraničného dlhu: pri rešpektovaní princípu, že dlh treba splatiť, je však žiaduce, aby tým nebol ohrozený vývoj a obživa najchudobnejších krajín (126).

Téme migrácie je venovaná časť druhej a celá štvrtá kapitola „**Srdce otvorené celému svetu**“: migrantov s ich „doráňanými životmi“ (37), na úteku pred vojnami a prenasledovaniami, prírodnými pohromami, bezohľadnými obchodníkmi s ľuďmi, odtrhnutí od svojich pôvodných komunit, treba prijímať, chrániť, podporovať a integrovať. V prijímajúcich krajinách bude správnu rovnováhu vyvážením medzi ochranou práv občanov a zaručením prijatia a pomoci migrantom (38-40).

Konkrétnejšie pápež uvádza niektoré „nevyhnutné odpovede“, predovšetkým pre tých, ktorí utekajú pred „vážnymi humanitárnymi krízami“: zvýšenie a zjednodušenie udeľovania víz; otvorenie humanitárnych koridorov; zabezpečenie bývania, bezpečnosti a základných služieb; ponúknutie možností práce a vzdelávania; podporovanie scelovania rodín; ochrana maloletých; zaručenie náboženskej slobody. To, čo sa žiada predovšetkým – ako čítame v dokumente – je globálne *spravovanie* (*governance*) migrácie, ktoré v mene solidárneho rozvoja všetkých národov rozbehne dlhodobé projekty idúce nad rámec jednotlivých krízových situácií (129-132).

Téma piatej kapitoly je „**Lepšia politika**“, teda tá, ktorá predstavuje jednu z najcennejších foriem dobročinnnej lásky, pretože sa kladie do služby spoločnému dobru (180) a pozná dôležitosť ľudu chápaného ako otvorená kategória, s ochotou k stretnutiu a dialógu (160). Toto je ten „populizmus“, aký naznačuje pápež František, a ktorý je v kontraste s „populizmom“, ktorý ignoruje legitimitu pojmu „ľud“, keď sa snaží získať jeho súhlas účelovo pre vlastné záujmy (159). Tou lepšou politikou je však tiež tá, ktorá chráni prácu, „neodňateľný rozmer spoločenského života“ a snaží sa zabezpečiť všetkým možnosť rozvíjať svoje schopnosti (162).

Opravdivá stratégia boja proti chudobe sa podľa slov encykliky nezameriava iba na znižovanie počtu ľudí v biede, ale skôr na ich podporu v duchu solidarity a subsidiarity (187). Úlohou politiky je okrem toho nájsť riešenie na všetko to, čo útočí na základné ľudské práva, ako je sociálne vylúčenie; obchodovanie s orgánmi, zbraňami a drogami; sexuálne vykorisťovanie; otrocká práca; terorizmus a organizovaný zločin. Pápež František dôrazne vyzýva k definitívnemu skončovaniu s obchodovaním s ľuďmi, ktoré je „hanbou ľudstva“ a k odstráneniu hladu v jeho „zločinnosti“, nakoľko výživa je „neodňateľné právo“ (188-189).

Politika akú potrebujeme, zdôrazňuje pápež František, sa sústreďuje na ľudskú dôstojnosť a nie je podriadená finančnictvu, pretože „samotný trh všetko nevyrieši“: ukázali to „krvipeľiata“ spôsobené finančnými špekuláciami (168). Osobitný význam teda zaujímajú ľudové hnutia: skutočné „prúdy morálnej energie“, tieto musia byť koordinovane zapojené do spoločnosti. Takto – píše Svätý Otec – sa môže prejsť od politiky „smerom“ k chudobným k politike „s“ chudobnými a vlastnej chudobným (169). Ďalšie očakávanie predstavené v encyklike sa týka reformy OSN: naproti prevahe ekonomického rozmeru bude v skutočnosti úlohou OSN dať realizáciu pojmu „rodiny národov“ prácou pre spoločné dobro vykorisťovaním chudoby a ochranou ľudských práv. Neúnavne sa opierajúc o „vyjednávanie, dobré úradovanie a arbitráž“ musí OSN podporovať silu práva nad právom sily (173-175).

V šiestej kapitole „**Dialóg a sociálne priateľstvo**“ vystupuje okrem iného ponímanie života ako „umenia stretnutia“ so všetkými, aj s perifériami sveta a s pôvodnými národmi, pretože „od všetkých sa niečo dá naučiť“ a nikto nie je neužitočný“ (215). Osobitne potom pápež poukazuje na „zázrak vládutosti“, postoja, ktorý treba nanovo uviesť do života, pretože je „hviezdou v temnote“ a „vymanením sa z krutosti, úzkosti a roztržitej naliehavosti“ prevládajúcej v súčasnej dobe (222-224).

Kapitola siedma s názvom „**Cesty nového stretnutia**“ sa zamýšľa nad hodnotou a podporou mieru. Pápež zdôrazňuje, že mier je „proaktívny“ a zameriava sa na formovanie spoločnosti založenej na službe druhým a na presadzovaní zmierenia a vzájomného rozvoja. Mier je „remeslo“, v ktorom každý musí konať svoju časť, a ktorého úloha nikdy nekončí (227-232). Ako čítame v encyklike, s pokojom je spojené odpustenie: musíme milovať všetkých bez výnimky, ale milovať utláčateľa znamená pomáhať mu sa zmeniť a nedovoliť mu, aby naďalej utláčal svojho bližného (241-242). Odpustenie neznamená beztrestnosť, ale spravodlivosť a pamäť, pretože odpustiť neznamená zabudnúť, ale zrieknuť sa deštruktívnej sily zla a pomsty. Nikdy nezabudnite na hrôzy, ako holokaust (šoa), atómové bombardovania Hirošimy a Nagasaki, perzekúcie a etnické masakre – vyzýva ďalej pápež František. Je potrebné si ich vždy a nanovo pripomínať, aby sme nezbecitliveli a udržiavali si plameň kolektívneho svedomia. A je tiež dôležité pamätať na dobro. (246-252)

Časť siedmej kapitoly sa potom pozastavuje nad vojnou: vojna ako „neustála hrozba“ predstavuje „popretie všetkých práv“, „zlyhanie politiky a ľudskosti“, „hanebné podvolenie sa silám zla“. Okrem toho kvôli jadrovým, chemickým a biologickým zbraňam, ktoré zasahujú mnohých nevinných civilistov, už dnes nemožno uvažovať, tak ako v minulosti, o možnej „spravodlivej vojne“, ale musíme dôrazne vysloviť: „Už žiadna vojna!“. Úplné odstránenie jadrových zbraní je „morálnym a humanitárnym imperatívom“; nech sa radšej – ako navrhuje Svätý Otec – založí z peňazí na zbrojenie svetový fond na odstránenie hladu (255-262). Rovnako jasný postoj vyjadruje pápež František ohľadom trestu smrti: je neprípustný a musí sa zrušiť na celom svete. Ako píše, ani „vrah nestráca svoju dôstojnosť ľudskej osoby, Boh je toho zárukou“ (263-269). Svätý Otec zároveň zdôrazňuje potrebu rešpektovať „posvätnosť života“ (283) tam, kde sa dnes „určité časti ľudstva zdajú ako obetovateľné“, ako sú nenarodení, chudobní, zdravotne postihnutí, starí ľudia (18).

V ôsmej a poslednej kapitole sa pápež venuje téme „**Náboženstvá v službách bratstva vo svete**“ a pripomína, že terorizmus nemožno pripisovať náboženstvu, ale chybným interpretáciám náboženských textov, ako aj politikám hladu, chudoby, nespravodlivosti a útlaku (282-283). Cesta pokoja medzi náboženstvami je teda možná; preto je potrebné zaručiť náboženskú slobodu, základné ľudské právo pre všetkých veriacich (279). Osobitné zamyslenie prináša encyklika nad úlohou Cirkvi: tá neobmedzuje svoje poslanie na oblasť súkromia, a hoci sa neangážuje politicky, nevzdáva sa politického rozmeru existencie, pozornosti ohľadom spoločného dobra a starostlivosti o integrálny ľudský rozvoj, podľa

NAŠA ÚLOHA:

Bratstvo a sociálne priateľstvo – sociálna spravodlivosť. To sú cesty na vytvorenie lepšieho, spravodlivejšieho a pokojnejšieho sveta spoločným úsilím všetkých, tak ako to načrtáva pápež František vo svojej novej encyklike. Dôrazné „nie“ hovorí vojne a globalizácii ľahostajnosti – v tom tkvie i naša úloha.

LITERATÚRA:

FRANTIŠEK: *Encyklika FRATELLI TUTTI o bratstve a sociálnom priateľstve*. In: <https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-papezov/c/encyklika-fratellii-tutti>.

Dokument o ľudskom bratstve pre mier a spolužitie vo svete. In: <https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-papezov/c/dokument-o-ludskom-bratstve>.

PETRO, M.: Mravný poriadok sociálneho hospodárstva. In: *Roczniki Wydziału nauk prawnych i ekonomicznych KUL : ekonomia*. Tom 4, zeszyt 2 (2008). s. 93 – 105.

PETRO, M.: Sociálna spravodlivosť v učení katolíckej cirkvi a jej prínos pre ekonomický rozvoj spoločnosti. In: *Roczniki Wydziału nauk prawnych i ekonomicznych KUL : ekonomia*. Tom 2, zeszyt 2 (2006). s. 202 – 220.

PETRO, M. – CZYRKA, K.: Przemiany kulturowe i religijne w kontekście procesów migracyjnych w Europie [print]. In: *Acta educationis 2016* [print]. Krakov: Wydawnictwo AVALON, 2018. s. 22 – 34.

ŠOLTÉS, R.: Morálne a psychologické základy pravicovej a ľavicovej politiky [print]. In: *Disputationes quodlibetales* [print] : *dôstojnosť človeka – tradícia a súčasnosť*. Prešov: Gréckokatolícka teologická fakulta, 2018. s. 84 – 96.

ŠOLTÉS, R.: *Politika a etika v živote kresťana : politické a ekonomické systémy v reflexii kresťanskej sociálnej etiky*. I. vyd. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, Gréckokatolícka teologická fakulta, 2017.

ŠOLTÉS, R.: Sociálno-etické problémy v ekonomike Západu v reflexii pápeža Františka [elektronický dokument]. In: *Collectanea lectionum theologiarum XI*. Užhorod: Patent, 2020. s. 90 – 108.

¹ Zdroj: <https://www.vaticannews.va/sk/papez/news/2020-10/nova-encyklika-papeza-frantiska-fratelli-tutti-strucny-obsah.html>.